

Elefanten i rommet

eller: Nato, Rødt og forsvarsforliket

GAD – Første versjon 28.10.2024

Det er blitt kritisert (blant annet av meg) at Rødt har gått inn i forsvarsforliket uten å presisere at partiet er negativt til norsk medlemskap i Nato og til de nye amerikanske basene på norsk jord. Svaret har vært at dette ikke er temaer i forliket, og at partia har blitt enige om å bare skrive ut og vedta det de er enige om, mens særstandpunkt fra partia skulle tas i stortingsdebatten.

I denne teksten skal jeg særlig se på to ting: 1) Hva står det i forliket om Nato og baser? 2) Hva har Rødt og andre parti lagt fram av særstandpunkt i debatten?

Innledende betraktninger

For sikkerhets skyld nevner jeg at det finnes to dokumenter som ofte blandes. Regjeringas standpunkt er lagt fram i en stortingsproposisjon som heter **«Forsvarsløftet – for Norges trygghet – Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036»** (Prop. 87 S (2023–24)). Denne proposisjonen er full av glede og begeistring over Nato.

Forsvarsforliket er Stortingets kommentar til denne planen, formulert i **ei enstemmig innstilling** fra utenriks- og forsvarskomiteen (Innst. 426 S (2023–2024)). Slik forliket er definert, er partia enige om det som sies i innstillinga, men kan være uenige om andre ting som er beskrevet i proposisjonen. Jeg tror dette er ganske uvanlig. Det normale er vel at en i hovedsak er enig regjeringas framstilling om en ikke sier noe annet i innstillinga.

Første kapittel i innstillinga («Sammendrag») er en kortversjon av proposisjonen. Det som står der, er gjenfortelling av hva regjeringa mener, altså ikke nødvendigvis noe alle på Stortinget er enig om. Deretter følger kapittel 2, som er komiteens merknader, og det er disse jeg skal konsentrere meg om.

Komiteens merknader inneholder mange sitater fra andre dokumenter, f.eks. forsvarskommisjonens utredning og forsvarssjefens fagmilitære råd. Jeg vil anta at sitatene brukes stort sett fordi komiteen mener det er lurt sagt, men dette må vurderes konkret. Likeså bruker komiteen ofte verbuttrykk som «viser til» og «bemerker». Dette er ikke nødvendigvis uttrykk for enighet. Orda kan være brukt for å fastslå fakta om dagens situasjon. Men i andre tilfeller gir det liten mening å «vise til» noe uten at det er vesentlig for ens egen konklusjon.

Ordet Nato brukes 23 ganger i forliket (både sammendrag og merknader). Ord som «alliert» brukes 48 ganger i sammenhenger der det må bety Nato som heilhet eller Nato-medlemmer.

Jeg skal her gå gjennom passasjene der disse orda brukes. Uthevinger er mine. (Jeg kunne tatt med flere uttrykk, som f.eks. «internasjonale operasjoner», men det blei med Nato og varianter av alliert.)

Komiteinnstillingas sammendrag

Jeg går med harelabb gjennom ordbruken i sammendraget, da det som nevnt er regjeringas mening og ikke nødvendigvis en del av forliket.

- «denne langtidsplanen er et historisk forsvarsløft styrke som skal vår forsvarsevne og gjøre at Norge tar større ansvar for egen og **alliertes** sikkerhet» (her har komiteen rota litt med orda, men pytt pytt)
- «Nordområdene er Norges viktigste strategiske interesseområde, og blir militært enda viktigere for Russland og for våre **allierte**.»
- «Regjeringen understreker at **NATO** er viktig for Norge.»
- «Styrkingen av Forsvaret skal understøtte tett og integrert **alliert** samvirke og **NATO** som en troverdig og effektiv garantist for norsk og **alliert** sikkerhet.»
- «Regjeringen vektlegger at et samlet Norden i **NATO** er historisk. Finsk og svensk **NATO**-medlemskap styrker vår sikkerhet.»
- «Norges rolle som mottaksland for **allierte** forsterkninger blir viktigere for å bidra til å forsvare **NATO**-landene Sverige og Finland.»
- «Regjeringen mener at Norge må ta mer ansvar for egen og **alliert** sikkerhet, ...»
- «Forsvaret skal forebygge og motvirke konflikt i kontinuerlig og tett samvirke med våre **allierte**.»
- «Forsvarssektoren skal vedlikeholde og utbedre viktig infrastruktur og bygningsmassen i Forsvaret, samt øke kapasiteten til å ta imot **allierte** styrker.»
- «Flere anskaffelser skal gjøres i samarbeid med **allierte** nasjoner, og det skal anskaffes mer hyllevare og likt materiell som våre **allierte**.»

Min kommentar: Dette er altså regjeringas synspunkter, ikke komiteens. Det er et sammendrag av hvordan regjeringa tenker om norsk forsvar i dag og tolv år framover, en plan som er fullt og heilt integrert med Natos planverk. Det er rett nok slik at de enkelte elementene i planen (flere soldater, flere fartøy, osv.) kan sees i et reint nasjonalt perspektiv, men det er rart nærmest fullstendig å overse heilheten det er satt inn i.

Komiteens enstemmige merknader

Mine kommentarer i kursiv. Jeg presiserer at jeg ikke tar med disse sitata for at det er noe feil i dem. De er tatt med fordi de direkte nevner Nato ved navn eller som allianse. Et sammendrag av funna mine finnes på side 9.

«**NATO**s strategiske konsept fra 2022 beskriver Russland som den viktigste og mest direkte trusselen mot **alliert** sikkerhet.»

Dette er en del av et sitat fra forsvarskommisjonen (NOU 2023:14). Vi kan anta at det er med fordi komiteen synes det er en rimelig beskrivelse.

«Ved siden av en styrket norsk forsvarsevne blir **alliansetilhørighet** og forpliktende samarbeid med **allierte** og partnere helt avgjørende for norsk sikkerhetspolitikk.»

Dette er en del av et sitat fra forsvarssjefens fagmilitære råd, og komiteen viser til at han vektlegger dette. Det er ikke urimelig å tolke dette som enighet.

«Det er komiteens oppfatning at et stadig mer aggressivt, fiendtlig og ekspansjonistisk Russland med klare totalitære trekk utgjør en betydelig potensiell trussel mot Norge og våre **allierte**.» (...) «Komiteen vil peke på at risiko en for russisk maktbruk mot Norge og våre **allierte** vedvarer, og dermed vil forbli den dimensjonerende trusselen for innretningen av Forsvaret.»

Her står det altså at risikoen for russisk maktbruk – ikke bare mot Norge, men også mot hvilket som helst annet Nato-land – skal være dimensjonerende for norsk forsvar.

«Komiteen viser til at konflikt under terskelen for **NATO**s artikkel V også er et høyst relevant scenario, og at den videre styrkingen av Forsvaret må innrettes også mot å kunne håndtere denne typen trusler.»

Artikkel 5 lyder: «Partene er enige om at et væpnet angrep mot en eller flere av dem i Europa eller Nord-Amerika skal betraktes som et angrep mot dem alle, og er følgelig blitt enig om at hvis et slikt væpnet angrep finner sted, vil hver av dem under utøvelsen av retten til individuelt eller kollektivt selvforsvar, som er anerkjent ved artikkel 51 i De forente nasjoners pakt, bistå den eller de angrepne parter ved enkeltvis og i samråd med de andre parter straks å ta slike skritt som den anser for nødvendig, derunder bruk av væpnet makt, for å gjenopprette det nord-atlantiske områdes sikkerhet.»

Hva er en «konflikt under terskelen»? Et ikke-væpna angrep? Eller et væpna angrep utafor Europa eller Nord-Amerika (out of area)?

«Forsvarskonseptet og vår samlede forsvarsevne består grunnleggende av tre gjensidig avhengige hovedelementer: Forsvarets egenevne, forsvarsevnen gjennom **alliert** og regionalt samarbeid og kollektiv avskrekkings- og forsvarsevne i rammen av **NATO**, og den støtten som kan mønstres fra det sivile samfunn, også i rammen av totalforsvaret. Et bredt omfang av sivile totalforsvarsaktører og mekanismer understøtter både nasjonale

og **allierte** militære styrker som opererer i Norge og norske nærområder.

Alliansetilknytningen er avgjørende for forsvaret av Norge og norske sikkerhetsinteresser.

Den **allierte** dimensjonen omfatter sikkerhetsgarantien, den kollektive tilnærmingen til avskrekking og forsvar i **NATO**, samt bilaterale, regionale og flernasjonale rammer for samarbeid, samvirke og forsterkning.»

Dette er et sitat som komiteen gjengir ordrett fra proposisjonen. Det er regjeringas beskrivelse av Norges nye forsvarskonsept – altså den grunnleggende tanken i langtidsplanen («komiteen merker seg at regjeringen ... reviderer Norges vedtatte forsvarskonsept»). Det vanlige for et anti-Nato-parti ville vel her være å uttrykke motstand mot eller i alle fall skepsis til dette konseptet. Men denne vesentlige uenigheten er altså henvist til stortingsdebatten.

«Komiteen viser til at den alvorlige sikkerhetspolitiske utviklingen globalt medfører økt risiko for at krig og konflikt kan bryte ut eller foregå samtidig på helt ulike steder i verden, og at byrdefordeling dermed får økt betydning i **NATO**. I lys av dette mener komiteen at Norges militære egenevne må økes. Komiteen viser til at byrdefordeling for Norges og våre **alliertes** del omhandler å kunne ivareta konkrete militære behov i tråd med det aktuelle trusselbildet. Komiteen understreker at Norges forsvar dermed må styrkes både i tråd med våre nasjonale behov, og for å kunne forsterke **allierte** land eksempelvis i Norges nærområder.»

Jeg er usikker på hva første del av avsnittet egentlig betyr. Er det slik at Nato-land kan bli opptatt i så mange kriger overalt at det ikke er kapasitet til å hjelpe oss slik som avtalt, og derfor må vi for sikkerhets skyld bygge opp eget forsvar. Jeg er enig i at dette er lurt, men hva er egentlig da vitsen med Nato?

I tillegg kommer da – slik det står i siste setning – at Norge må ha kapasitet til å forsterke allierte land (dette i tillegg til å kunne forsvare eget territorium). Merk at det med Norges nærområder bare er et eksempel.

Komiteen kommer nå inn på at Finland og Sverige er blitt medlemmer av Nato. Det siteres fra flertallet under Stortingets behandling av spørsmålet. Rødt stemte som kjent mot at Norge skulle akseptere de nye medlemmene. Så videre:

«Det er komiteens oppfatning at et samlet Norden i betydelig sterkere grad evner å avskrekke Russland fra å utøve militært press i våre nærområder enn hva Norge kan alene. Komiteen understreker at dette tjener norsk sikkerhet i den omskiftelige tiden vi nå be finner oss i.»

Dette siste er veldig klar tale, og altså noe som Rødt er med på.

Komiteen viser så til en sikkerhets- og forsvarspolitisk partnerskapsavtale som regjeringa har inngått med EU, men dette kommenteres ikke nærmere. Komiteen bare merker seg at avtalen er inngått.

«Komiteen understreker at forsvaret av Norge skal bidra til både avskrekking og beroligelse, og innrettes slik at nasjonal og **alliert** innsats gir samtidig og gjensidig forsterkende effekt for norsk sikkerhet, i hele konfliktspekteret, støttet av totalforsvaret. Komiteen merker seg at forsvaret av Norge ivaretas gjennom kontinuerlig nasjonal innsats på og **utenfor norsk territorium** i fred, krise og krig, og tilrettelegging for **alliert** innsats i Norge og i våre nærområder.»

Dette er for så vidt en beskrivelse av dagens situasjon, men det er jo litt trist lesing som framtidsvisjon. Vi skal være avhengig av alliert innsats. Vi skal ha kontinuerlig nasjonal innsats på og utafor eget territorium også i fredstid. Vi skal tilrettelegge for alliert innsats i Norge. Ingenting av dette kommenterer Rødt i innstillinga, og knapt nok noe annet sted.

Så er det slik at «komiteen merker seg at forsvaret er pålagt syv oppgaver». Disse listes opp. Noen av dem er:

«Oppgave 1: Forebygge og avskrekke press, trusler og anslag mot norsk og **alliert** sikkerhet med basis i **NATOs** kollektive forsvar– Oppgave 2: Overvåke norske interesseområder og rettidig varsle relevante myndigheter om forhold av betydning for nasjonal og **alliert** sikkerhet– Oppgave 3: Forsvare Norge og **allierte** mot trusler, anslag og angrep–(...) Oppgave 6: Bidra militært til **internasjonal** innsats.»

Det er interessant at komiteen «merker seg» at noen (hvem?) har pålagt forsvaret disse oppgavene. Når det ikke kommenteres ytterligere, vil vel de fleste anta at komiteen synes dette er greie oppgaver.

«Komiteen peker videre på regjeringens forslag i proposisjonen om å opprette Brigade Sør. På sikt vil brigaden bestå av om lag 6000 reservister som vil bidra med sikring av sentrale nasjonale funksjoner i hovedstadsområdet, av **allierte** mottaksområder og brukes som mobil reaksjonsstyrke for å styrke de territorielle landstyrkenes evne til å gjennomføre operasjoner.»

Norge øker altså hæren for (blant annet) bedre å kunne motta Nato-styrker.

«Komiteen vil understreke at disse tiltakene [flere tiltak for å styrke hæren] samlet sett styrker Hæren betydelig i både kampkraft og operative evne, samt bidrar til kollektivt forsvar av øvrige **allierte**.»

*Det er uklart **hvor** det kollektive forsvaret av allierte skal foregå.*

«Komiteen viser til at Heimevernet (HV) er Forsvarets landsdekkende territorielle, landmilitære styrke til støtte for fellesoperativ og **alliert** innsats til forsvar av Norge.»

En grei beskrivelse av status.

«Komiteen ber regjeringen utrede alternativer for å sikre **allierte** og egne fartøy adgang til havn og fasiliteter i Tromsøregionen. Komiteen ber regjeringen på egnet måte komme tilbake til dette.»

Et av ganske få steder der komiteen faktisk kommer med et pålegg til regjeringa. («Ber» er parlamentarisk språk for «skal».) Så lenge Norge baserer seg på Nato-hjelp, er det ikke urimelig at vi ordner med steder der denne hjelpa kan ankomme. Og lokalisering av dette er til tider en heit potet nordpå. Ei utredning av alternativer kan derfor være gunstig. Men det er ikke sikkert Rødt vil være fornøyd med hva som kommer ut av det.

«Komiteen merke seg at proposisjonen omtaler at fregattene skal anskaffes, driftes og vedlikeholdes i et strategisk partnerskap med en nær **alliert**, og dette er et grunnleggende premiss for beslutningen om anskaffelse.»

Det er sannsynligvis fornuftig med et samarbeid om et så komplisert våpen som fregatter, men vi burde vel kunne drifte dem på egen hand. Ellers er det jo et spørsmål hva som ligger i begrepet «nær alliert». Det er lenger ned i teksten omtalt som en nasjon som har «sammenfallende strategiske interesser med Norge». Ikke akkurat mer klargjørende. (I proposisjonen er USA og Storbritannia omtalt som «nære allierte».)

«Komiteen vektlegger betydningen en slik kapasitet [fregattene] vil ha for evnen til å ivareta kontinuerlig situasjonsforståelse og tilstedeværelse i norske interesseområder, og evnen til å forsvare norsk eller **alliert** territorium.»

Det er altså viktig at fregattene også kan forsvare Nato-landas territorium.

«Den alvorlige sikkerhetspolitiske utviklingen i Norges nærområder har som konsekvens at vi må kunne beskytte oss selv og **allierte** med strategiske kapasiteter.»

Microsoft Copilot forklarer begrepet «strategisk kapasitet» slik: «Strategisk kapasitet i forsvaret handler om evnen til å planlegge, koordinere og utføre operasjoner som sikrer nasjonal sikkerhet og interesser over tid. Dette inkluderer både militære ressurser, som personell og utstyr, og ikke-militære ressurser, som teknologi, allianser og økonomiske midler. Målet er å ha tilstrekkelige kapasiteter til å håndtere både kjente trusler og uforutsette utfordringer.»

Sitatet står i et underkapittel om anskaffelse av nye ubåter, men setninga kan også leses som ei allmenn betraktning om at heile Nato skal beskyttes av våre kapasiteter, inkludert ubåtene.

«Den sikkerhetspolitiske situasjonen gjør at betydningen av **NATOs** maritime flanke i nord øker. Det betyr at Norges evne til å hevde suverenitet i nord blir viktigere.»

For så vidt en grei beskrivelse av situasjonen, gitt at vi aksepterer å være en Nato-flanke.

«Komiteen viser til at den russiske Nordflåten er i ferd med å tilføres en rekke moderne overflatefartøy og ubåter, og at den dermed på sikt vil kunne utgjøre en enda større trussel mot Norge og **NATO** enn hva som er tilfellet i dag. Komiteen understreker at moderne og stillegående russiske ubåter kan true de transatlantiske forsyningslinjene i **NATO**.»

Også en grei beskrivelse, gitt at vi inngår i Natos system av forsyningslinjer.

«Komiteen viser til at Norges rolle som mottaksområde for **allierte** forsterkninger har blitt vesentlig viktigere etter Finlands og Sveriges inntreden i NATO, fordi forsterkninger til våre nordiske og baltiske allierte i mange tilfeller vil ankomme via norske havner og flybaser.»

Atter en grei beskrivelse, gitt dagens planverk. Synd at det ikke sies noe om at denne mottaksrollen også innebærer en trussel mot Norges sikkerhet.

«Komiteen vil i tillegg peke på viktigheten av at Norge også kan bidra til forsvaret av **allierte i NATO** med ubåtkapasitet.»

Sitatet bør sees i sammenheng med at komiteen ber om at det bestilles en ubåt mer enn det regjeringa foreslo.

«Komiteen **mener det er riktig** at evnen til å understøtte luftoperasjoner i hele landet forsterkes frem mot 2036 gjennom utvikling av Ørland, Evenes og Rygge flystasjoner med høy oppsetningsgrad og korte klar-tider, og Bardufoss med lavere oppsetningsgrad. Utvidelsen av kapasitet for å understøtte luftoperasjoner prioriteres ved disse fire basene og gir evne til **hurtig mottak av allierte** luftstyrker. Komiteen merker seg at Forsvarets baser på Andøya og Værnes videreutvikles for å **understøtte alliert trening** og mottak, og Andøya videreutvikles også for å ivareta satsing på romvirksomhet og droner. Komiteen merker seg at med den pågående oppdateringen av Norges luftvarslingsradarer, vil evnen til kontinuerlig overvåking og situasjonsforståelse i norsk luftrom og tilstøtende områder økes, og **mener dette er viktig** for norsk og **alliert situasjonsforståelse**.»

Her er det ei god blanding av verb, der komiteen dels gir konkret støtte og dels registrerer et faktum. Men samla sett viser de utheva orda at den enstemmige komiteen oppfatter at utvikling av de norske flystasjonene som allierte baser er både riktig og viktig.

«Komiteen merker seg at den foreslåtte økningen i antall luftvern batterier i Luftforsvaret for det meste vil måtte benyttes til å beskytte flystasjoner, avgjørende viktige kapasiteter som kampflyene, samt **allierte** mottaksområder.»

Setninga i seg sjøl virker ikke urimelig, men må sees i sammenheng med foregående beskrivelse av at utbygginga av luftvernet «kun i noen grad» er innretta på beskyttelse av «sivilbefolkningen, sivil infrastruktur og sentrale myndigheter».

Komiteen slår altså fast at beskyttelse av allierte mottaksområder prioriteres høyere enn dette.

Komiteen skal roses for at den tok konsekvensen av dette og foreslo for Stortinget at det anskaffes ekstra luftvern for beskyttelse av det sentrale østlandsområdet, noe som også blei vedtatt.

«Komiteen viser til at Etterretningstjenesten skal bidra med situasjonsforståelse og beslutningsstøtte til militære og sivile norske myndigheter, samt **allierte**. Komiteen viser til at Norges nasjonale etterretningskapasitet videre skal støtte operasjoner hjemme og ute på operasjonelt og taktisk nivå.»

Ja, sånn er det vel.

«Komiteen viser til at proposisjonen inneholder forslag om å gjennomføre en omfattende og vedvarende satsing på Forsvarets IKT-systemer, samt IKT-infrastruktur og kompetanse, i samarbeid med relevante sivile og **allierte** aktører. Komiteen understreker at det fra et sikkerhetsperspektiv er viktig å beholde og styrke nasjonal kompetanse på dette feltet.»

Siste setning er god.

«Komiteen merker seg at Forsvarets logistikkorganisasjon skal ha evne til å lede og gjennomføre logistikkunderstøttelse av operasjoner i en nasjonal og alliert ramme. FLO skal kunne gjennomføre mottak og fremførelse av **allierte** styrker og deployering av egne styrker. Komiteen viser til at FLO skal videreutvikles med en rekke konkrete tiltak i planperioden.»

Dette er fagspråk for at Norge blant annet skal investere i tog, veger, kaianlegg og flyplasser som kan ta imot og fordele mengder av tungt utenlandsk militærutstyr. Bedre anlegg vil naturligvis være et gode også for det sivile Norge, men det gjenstår å se om satsingene vil gå på bekostning av steder og strekninger som er mindre militært relevante.

«Komiteen peker på at Forsvaret er avhengig av det sivile helsevesenet, også i krise og krig. Utnyttelse av samfunnets totale sanitetsressurser og evne til integrasjon med **allierte** styrker på fagfeltet er derfor viktig også i et totalforsvars perspektiv.»

Det er uklart hva integrasjon av sanitetsressurser (også sivile) innebærer.

«Komiteen vil peke på at flere av Forsvarets største anskaffelser de kommende årene vil kreve at det inngås strategiske partnerskap med både **allierte** land og næringslivsaktører om de skal la seg gjennomføre.» (...)

«Komiteen vektlegger betydningen av at det inngås strategiske partnerskap med både relevante næringslivsaktører og **allierte** land.» (...)

«Komiteen har merket seg at regjeringen legger opp til å samarbeide tett med en alliert partner for å an skaffe samme type fregatter som partnerlandet.»

Det er rimelig at slike store anskaffelser gjøres i et internasjonalt samarbeid, men det betyr nok også at våre fartøy etc tilpasses Natos overordna behov.

I de konkrete vedtaka som komiteen enstemmig har tilrådd og som Stortinget enstemmig har slutta seg til, er det et generelt punkt: «**Styrkestruktur**: Stortinget slutter seg til Forsvarets fremtidige styrkestruktur som beskrevet i tabell 4.1 i Prop. 87 S (2023–2024). Forsvarsdepartementet gis fullmakt til å iverksette endringene.» Tabellen lister opp hvilke hæravdelinger, fartøy, fly og helikopter og andre avdelinger det «nye» forsvaret skal ha. Et av disse elementene er «**NATO** felleskapasiteter».

Det er ikke definert hva Nato felleskapasiteter er, men i proposisjonen opplyses dette: «Norge har tidligere signalisert et tilbud om å ta ansvar for å etablere et spesialstyrkehovedkvarter (SOCC) i Norge under NATOs operasjonelle hovedkvarter i Norfolk. Et slikt hovedkvarter vil ivareta både nasjonale, nordiske og allierte behov for ledelse og koordinering av spesialoperasjoner. En eventuell beslutning om utvikling til et regionalt spesialstyrkehovedkvarter vil sees i sammenheng med pågående vurderinger i NATO.»

Dette er ikke kommentert i innstillinga. Vi kan derfor anta at det enstemmige Stortinget i alle fall ikke motsetter seg at det etableres en felles Nato spesialstyrke med hovedkvarter i Norge.

Forsøk på oppsummering

Innstillinga fra utenriks- og forsvarskomiteen omtaler mange steder Norges forhold til og medlemskap i Nato (og en ikke navngitt «allianse», som i hovedsak må antas å være Nato). Noen steder refereres det bare greie fakta, andre steder gis det meningsytringer. Basert på språk og sammenheng har jeg prøvd å lage ei oppsummering av hvordan Nato omtales av det som er en enstemmig komite, inkludert Rødt. Andre vil nok stedvis tolke teksten annerledes.

Det ser ut til at en samla komite mener

- at risikoen for russisk maktbruk mot Nato skal være dimensjonerende for norsk forsvar
- at Norge må forsterke sitt forsvar også fordi andre Nato-land kan trenge det
- at svensk og finsk Nato-medlemskap tjener norsk sikkerhet
- at hæren må styrkes blant annet for å kunne motta allierte styrker
- at utbygging av flybaser for alliert virksomhet er riktig og viktig
- at det er viktig med luftvern også av sivile områder, ikke bare militære (og allierte)
- at det er viktig med norsk kompetanse innen IKT, og ikke forlite seg på allierte ressurser

- at norske sanitetsressurser (militære og sivile) på et eller annet vis skal kunne integreres med Natos ressurser

Det ser ut til at en samla komite *sannsynligvis* mener

- at Russland er den største trusselen mot oss (og Nato ellers)
- at det er viktig å bygge ut veger, havner, jernbaner og flyplasser for å tåle militær tungtransport (også alliert)

Det ser ut til at en samla komite *muligens* mener

- at alliansetilhørighet er avgjørende sikkerhetspolitisk (men det kan kanskje menes ulike allianser)
- at Nato kan være så opptatt med andre konflikter at de ikke kan gi Norge nok hjelp
- at Norge forsvares gjennom blant annet kontinuerlig innsats fra våre styrker utenfor norsk territorium

Videre kan vi lese at en samla komite

- ikke argumenterer mot et skissert nytt forsvarskonsept basert på Nato-medlemskap
- ikke kommenterer at tre av sju av forswarets oppgaver (slik de listes i langtidsplanen) baserer seg tydelig på Nato
- pålegger regjeringa å utrede hvor Nato-fartøy skal tas imot
- legger vekt på at den norske marinen skal kunne forsvare alliertes territorium
- muligens aksepterer opprettelsens av et Nato spesialstyrkehovedkvarter i Norge

Innstillinga inneholder også veldig mye annet, men dette er det jeg har funnet som er direkte relatert til Nato.

Så må det legges til at proposisjonen fra regjeringa, som er på 148 sider, er sjølve grunnlaget for innstillinga. Jeg kan ikke se at komiteen i særlig grad motsier regjeringas vurderinger, bortsett fra at den i noen tilfeller (særlig sjøforsvar og luftvern) faktisk øker ressursbruken. Ettersom proposisjonen er gjennomsyra av Nato-integrering, er det vanskelig å ikke lese innstillinga på samme måte.

Særstandpunkter m.v. i stortingsdebatten

Når Rødts ledelse har blitt kritisert for at partiet er med på forsvarsforliket, vises det til at partia i komiteen er blitt enige om å skrive ei innstilling om det alle er enige om, mens eventuelle særstandpunkt legges fram i stortingsdebatten.¹

¹ Stenografisk referat her: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2023-2024/refs-202324-06-11?m=19>
Merk at det var felles debatt om to saker, og at overskrifta i referatet viser bare til den ene.

Jeg starter med et debattsitat fra Bengt Fasteraune (Sp), som i det sivile er oberstløytnant: «Nå har regjeringen, med Senterpartiet og Arbeiderpartiet, fått Stortinget med seg på samtlige deler av planen og gjennom arbeidet i Stortinget forsterket satsingen og forbedret ytelsene til Forsvaret. Dette er historisk.»

Merk at Fasteraune hevder at alle partier er med på «samtlige deler» av regjeringas langtidsplan, ikke bare de delene som framkommer i komiteinnstillinga (forsvarsforliket). Dette er, trur jeg, ei nokså gjennomgående framstilling av Stortingets behandling.

Statsministeren sier i ei pressemelding «at alle partier på Stortinget kommer enstemmig sammen om en ny langtidsplan for Forsvaret». NRK skriver: «Alle partiene på Stortinget er nå enige om en ny langtidsplan for Forsvaret for perioden 2025–2036.» Stortinget sjøl skriver under «Vedtak i korthet» at «Stortinget har enstemmig vedtatt en ny langtidsplan for forsvarssektoren (...)». Og langtidsplanen er altså en fullt integrert Nato-plan.

I stortingsdebatten går mye av tida med til å omtale forliket og forsvarsplanen i positive vendinger. De enkelte partia omtaler sine prioriteringer og gjennomslag, og noen representanter er opptatt av hva planen betyr for deres distrikt.

Jeg har prøvd å finne hva de enkelte partia omtalte som positive og negative og som ikke er omtalt i forliket, altså det som kan kalles særstandpunkt. Jeg tar ikke med Nato-begeistring, da dette er gjennomgående for de fleste.

Høyre

Høyre påpeker utfordringer ved at Norge ikke er med i EU, som nå er mer aktivt på forsvars- og sikkerhetsområdet. Partiet viser også til at det over tid er «skapt uklarhet i roller og ansvar mellom etat og departement og mellom etatene i forsvarssektoren», og mener det må ordnes opp i dette.

Høyre frykter at forliket ikke følges opp i åra framover: «Et stortingsvedtak er ikke mer holdbart enn at det står til det blir endret. Vi har visse historiske erfaringer med at partiene ikke vil føle seg mer bundet senere enn de finner politisk nyttig på det aktuelle tidspunkt.»

En representant omtaler norsk naivitet og kritiserer at det er åpne havner for russiske skip i Finnmark, at det er utstedt mange farledsbevis til russiske skippere, og at Norge tillater distribusjon av russisk påvirkning gjennom Sputnik og Russia Today.

Høyres Østfoldrepresentant er overbegeistra for at Rygge blir en stor og viktig Nato-base.

Arbeiderpartiet

Ap ser ikke ut til å ha vesentlige særstandpunkter.

Senterpartiet

Senterpartiet har heller ikke vesentlige særmerknader, men svarer på Høyres innspill om EU-medlemskap: *«Vi er for å samarbeide med EU der det er relevant og hensiktsmessig, men EU kan aldri og skal aldri erstatte NATO. Det er også et faktum at verken USA eller Storbritannia er medlemmer. Det er kanskje litt problematisk om vi skulle begynne å snakke slik om NATO, at det ikke framstår som om NATO er vår fremste sikkerhetspolitiske garanti, og at det ikke er tilstrekkelig for å ivareta verken vår egen eller andres sikkerhet.»*

Jeg merker meg ellers denne klare kommentaren fra forsvarsministeren (fra Sp): *«Kina arbeider målrettet for å svekke USAs og Vestens handlefrihet og utgjør i økende grad en systemisk sikkerhetsutfordring for Norge og Europa.»*

Fremskrittspartiet

Fremskrittspartiet er også skeptisk til gjennomføringsevnen: *«Jeg skal ikke helle malurt i begeret, men vi må ikke glemme at Forsvaret ikke blir en tøddel bedre av ord, planer og vedtak. Den eneste måten å gjøre Forsvaret bedre og sterkere på, er å gjennomføre de planene vi vedtar, og det har vi ikke alltid gjort tidligere.»*

«Dersom vi skal unngå at planen blir en papirtiger, er det helt vesentlig at vi alle aksepterer at vi alle har et ansvar for at de omfattende satsingene som ligger i planen, blir gjennomført. Det betyr at forsvarspolitikken må komme høyere opp på den politiske agendaen, og at finansieringen må være på plass. Det innebærer at samtlige partier må finne penger i sine budsjetter, enten de er i posisjon eller opposisjon. Vi må stå fast i tolv år med oppdateringer underveis.»

Og kanskje har partiet rett i denne konklusjonen: *«Mange vil sikkert trekke den konklusjonen at Stortinget nå har en omforent forsvarspolitik, og at vi nå kan fokusere på utenrikspolitiske spørsmål. Da har man misforstått hva et forlik om fremtidens forsvar reelt sett handler om. At vi er enige om Forsvarets struktur, dimensjon og hvor mye penger vi skal bruke, betyr ikke at vi er enige om den fremtidige bruken av Forsvaret. Det er det som er virkelig politikk. Konklusjonen jeg trekker, er at komiteens uenigheter nå er flyttet til utenrikspolitikken, og det inkluderer Norges fremtidige bruk av et styrket forsvar.»*

Partiet er av de få som omtaler de amerikanske basene: *«Det er nettopp derfor det er viktig at Norge gir USA tillatelse til å opprette såkalte omforente områder, eller baser, som kanskje er en bedre definisjon.»*

Fremskrittspartiet går inn for å styrke norsk våpenproduksjon. De viser til nasjonal transportplan og vil ha mer investeringer til veg og slikt. De ønsker flere tilfluktsrom. Partiet er skeptisk til klimakrav til forsvar og liker ikke begrepet «hylleware» om avansert forsvarsutstyr.

De vil bruke av oljefondet til investeringer fra utlandet, som de mener ikke vil presse norsk økonomi.

Og så har Frp denne kraftsalven: *«De fleste forstår at vi forsvarer Norges territorium, mens færre reflekterer over at forsvaret av landet også er et forsvar av våre liberale verdier, våre institusjoner og «our way of life». Det bør forankres i skoleverket som en del av pensum. Vår frihet er ingen selvfølgelighet. Det bør ungdom som er født i Norge, og de som har flyttet hit, lære. Vi må alle, hver på vårt vis, bidra til en forståelse av hva vi faktisk kjemper for: Det er alt vi har, og det innebærer trygghet, et næringsliv med innovasjonskraft, felles finansiering av grunnleggende behov og økonomisk sikkerhet.»*

Minner litt om Putin, kanskje?

SV

SV markerer seg mot den allerede vedtatte flyttinga av flyteknikerutdanninga fra Kjevik til Værnes.

Partiet presiserer at forliket ikke vil markere slutten på sikkerhetspolitisk opposisjon i Norge. *«Arbeidet for fred og internasjonal nedrusting er ikkje lagt på hylla, i alle fall ikkje frå SV si side. Det vil framleis vera ulike perspektiv her i salen og i offentlegheita både når det gjeld trusselbildet, korleis me best bygger forsvarsevne, og alliansepolitikken.»*

SV omtaler ikke Nato-medlemskapet og de amerikanske basene i særlig grad.

Rødt

«Rødts syn er klart. Vi står fast på at vi vil erstatte NATO med en forsvarsallianse uavhengig av stormaktsinteresser, og vi vil styrke den nasjonale forsvarsevnen. På det siste punktet tar forsvarsforliket oss viktige steg i riktig retning.»

«Det er derfor Rødt vil gjenreise hovedprinsippet om at det ikke skal være fremmede militærbaser i Norge. Avtalen med USA er ikke en del av forliket.»

«Så vil det være i de årlige budsjettene vi kommer tilbake til finansieringen, og her vil f.eks. Høyre og Rødt ha forskjellige prioriteringer. Rødt er opptatt av å skjerme og styrke velferden og er ikke med på å sette viktig velferd for folk opp mot forsvaret av befolkningen og av landet.»

Venstre

Venstre er nok ved sida av Frp det mest «krigerske» partiet.

«Kina har allerede tatt friheten fra Hongkong, og de truer Taiwan. Også Asias frihet har betydning for oss. Flere snakker om en stormaktsrivalisering mellom USA og Kina. Fra Venstres side er vi tydelig på at Norge må ta en tydeligere posisjon, sammen med USA.»

«Men det som har vært viktig for Venstre, er at vi også må se på hvordan vi kan forsere planene dersom den sikkerhetspolitiske situasjonen krever det. For Venstre er denne enigheten derfor et minimum, et gulv.»

«Det vi må ha i Europa, er en industriell mobilisering for mer produksjon av våpen og militært utstyr, først og fremst rettet mot Ukraina, som trenger dette nå.»

«Samtidig må vi huske at den viktigste investeringen i vår sikkerhet akkurat nå er å forsterke støtten til Ukraina. Vi må forsterke den støtten vi gir. Fra Venstres side er vi opptatt av at Nansen-programmet må forsterkes. Det kreves mer.»

Venstre ønsker også at Norge klargjør styrker til internasjonale operasjoner.

Miljøpartiet De Grønne

MDG tar også opp EU-spørsmålet: «Sverige og Finland har gjennomført eit grunnleggjande retningsskifte i sin sikkerhetspolitikk og ser at dei er tente med å vera aktive partnerar både i NATO og i EU. Synet til Miljøpartiet Dei Grøne er at Noreg no må ta stilling til eit tettare samarbeid med Europa.»

Partiet påpeker sikkerhetsrisikoen ved klimaendringer: «Ekstremvêr, ras og flaum blir ikkje sette på vent av sikkerhetspolitiske kriser. Tvert imot vil klimakrisa eskalera framover, og Noreg må vera forberedt på at fleire kriser kan oppstå samtidig. Miljøpartiet Dei Grøne reknar med at me vil få høyra meir frå regjeringa om dette.»

MDG tar opp mangfold i rekrutteringa til Forsvaret: «For å lukkast må Forsvaret rekruttera breiare enn nokon gong før. Det betyr at endå fleire kvinner, fleire med minoritetsbakgrunn og fleire funksjonshindra må oppleve Forsvaret som ein spennande og inkluderande stad der dei kan finna sin plass.»

De tar opp behovet for mer diplomati: «Miljøpartiet Dei Grøne er eit fredsparti. Me er opptekne av at eit sterkare forsvar må følgjast av ei sterkare satsing på utanrikspolitikk og global rettferd. Stortinget står samla om viktigheita av kjernefysisk nedrusting, og det er bra, men her er det eit stort rom for handling som i dag ikkje blir utnytta. Noreg må satsa meir på freds- og sikkerhetsdiplomati i ei farlegare verd. Konvensjonell nedrusting er framleis viktig, og Noreg har ein tradisjon for å fremja slike forhandlingar.»

«Miljøpartiet Dei Grøne forventar difor at regjeringa så snart som mogleg kjem tilbake til Stortinget med forslag til styrkt satsing på nedrusting og fred.»

MDG har også en merknad om prioritering: «Hugs at akkurat som pengar brukte på forsvar skaper behov for strengare prioritering andre plassar, vil utslepp og naturtap som følgje av Forsvarets verksemd måtte dekkjast inn av andre sektorar.»

Kristelig Folkeparti

KrF har lite særmerknader, bortsett fra noe om sjølberging av matvarer.

Pasientfokus

Enkvinnepartiet fra Finnmark er ikke representert i utenriks- og forsvarskomiteen. Hun kommenterer prosessen slik: *«Pasientfokus ble invitert til de første forhandlingene om langtidsplanen, men ble ikke invitert med til dagens enighet. Det synes jeg egentlig er greit. Hvem skal stille spørsmål når alle sammen er enige, og hvem skal ivareta finnmarkingene spesielt?»*

Hun viser til Finnmarks krigshistorie og påpeker: *«Det er verken statsministeren, forsvarsministeren eller komiteens leder som vil få besøk av Putins soldater først. Det er det folk i Finnmark som får.»*

Til slutt sier hun: *«Som folkevalgt fra Finnmark spør jeg: Gitt krig i nord, hva i langtidsplanen sikrer finnmarkingene og folk i Nord-Troms sin framtid, slik at vi kan slippe å oppleve det som skjedde de siste dagene av andre verdenskrig, på nytt? Jeg lurer også på: På hvilken måte ivaretar de ulike partiene i denne enigheten det sivile samfunn og soldatenes sykehustjenester i Finnmark i tilfelle krig? Er det ikke sånn at sivile sykehus og Forsvaret henger i hop?»*

Avslutningsvis vil jeg si at de fleste partiene som er med på avtalen, har vært med på å skape det sårbare Forsvaret vi har i dag, ved å bygge ned Forsvaret. Norske politikere har gjennomført et bunnløst sløseri, og jeg lurer på: Hvem er det som skal betale den regningen? Er ikke det vanlige folk?»

Samla sett

Debatten viser at det er stor enighet om forsvarspolitikken og langtidsplanen. Det er bare Rødt som er tydelig negativt innstilt til langtidsplanens hovedinnretning på et Nato-forsvar. Noen partier ønsker seg mer Nato, noen også EU-samarbeid. Et par partier ønsker seg mer diplomati og fredsarbeid.

Litt om de amerikanske basene

Norge har som kjent inngått en bilateral avtale med USA (SDCA) om tolv «omforente områder» her til lands, av Fremskrittspartiet i stortingsdebatten omtalt som «baser». Sverige, Finland og Danmark har liknende avtaler. Da avtalen blei godkjent av Stortinget, skreiv regjeringa (Prop 90 S (2021–2022)): «Avtalen bidrar til å tilrettelegge for støtte og forsterkning fra nære allierte til forsvaret av Norge. Slik forsterkning er én av tre hovedlinjer i vårt nasjonale forsvarskonsept og avgjørende for Norges totale forsvarsevne.» Og: «Avtalen er viktig for oppfølgingen av både den kollektive og den bilaterale dimensjonen i forsvaret av Norge.»

Gitt dette, er det underlig at basene bare i beskjeden grad omtales i langtidsplanen og (etter det jeg kan se) ikke i det heile tatt i innstillinga (altså forsvarsforliket). Det er godt at Rødt i alle fall nevner dem i debatten.

Endring i Rødts forsvarspolitik?

Jeg har i en tidligere tekst sett på sammenhengen mellom Rødts vedtatte politikk (i programmer) og forsvarsforliket. Jeg skal her kort se på eventuelle endringer i partiets praktiske politikk på feltet og forliket.

Tidslinja er ganske kort, ca. ett år:

- 3. mai 2023 kom Forsvarskommisjonens utredning (NOU 2023:14). Her hadde Rødts medlem, Synne Høyforsslett Bjørbæk, en omfattende særuttalelse. Jeg antar at denne i all hovedsak var forankra i partiets ledelse.
- 27. november 2023 kom finanskomiteens innstilling til statsbudsjett for 2024 (Innst. 2 S (2023–2024)). Her har Rødt ved Marie Sneve Martinussen en sidelang merknad til forsvarsbudsjettet under overskrifta «Et sterkt nasjonalt forsvar».
- 4. juni 2024 kom så utenriks- og forsvarskomiteens enstemmige innstilling om forswarets langtidsplan, det såkalte forsvarsforliket.

Punkter i **budsjettmerkningen** fra november:

- Gjenreise norsk invasjonforsvar, styrke nordisk forsvarssamarbeid.
- Øke forsvarsbudsjettet med over 600 millioner kroner i forhold til regjeringas forslag.
- Kutte i antall nye kampfly og utenlandsoperasjoner, og slik kunne frigjøre ytterligere 2,5 milliarder.
- Anskaffe luftvern både for sivil og militær beskyttelse, inkludert av hovedstaden.
- Styrke Norges sjølstendige forsvarsevne, og slik bli mindre avhengig av USA.
- Styrke hæren ved oppbemanning.
- Starte anskaffelse av langtrekkende presisjonsartilleri.
- Styrke Heimevernet med 5000 soldater og økt øvingsmengde.
- Reetablere sjøheimevernet og spesialavdelinga HV-016
- Styrke kystvakta.
- Styrke forswarets utdanning, øke inntaket av vernepliktige og starte innfasing av reservister.
- Mot de amerikanske basene.
- Redusere vedlikeholdsetterslepet i bygg og anlegg.
- Reetablere ettårige befalsskoler.
- Stanse privatisering av vedlikehold og IKT.
- Ta bedre vare på veteranene.
- Kritisk til norsk deltakelse i kriger i utlandet.

Mye av dette er også nevnt i **særmerkningen til Forsvarskommisjonen**. Her sier Rødt også tydelig at «*landforsvaret må styrkes i tråd med anbefalingene i kommisjonens*

rapport (...) Men ikke om dette betyr at Norge blir i stand til å sende dobbelt så store styrker til utenlandsoppdrag.»

Videre sier Bjørbæk i særmerknaden: «Undertegnede kan ikke støtte en vilkårløs økning av forsvarsutgiftene som binder nåværende og fremtidige storting i 10 år frem i tid.»

Mye av det Rødt ønska seg ved budsjettbehandlinga i fjor, er inkludert i den nye langtidsplanen. Men til en mye høyere pris enn det vi opererte med.

I forsvarsforliket, som Rødt støtter, heter det (side 6): «Komiteen merker seg at regjeringen foreslår å øke den totale forsvarsrammen i perioden med 600 mrd. kroner, fra 1024 mrd. kroner til 1 624 mrd. kroner.» Og (side 16): «Komiteen viser til politisk enighet mellom partiene om å fremskynde det siste økonomiske løftet fra 2032 til 2031, som vil tilføre 11 mrd. 2024-kroner i planperioden 2025–2036. Dette som en følge av at nivået på forsvarsrammen økes med 15 mrd. kroner i 2031, istedenfor med om lag 4 mrd. kroner. Forsvarsrammen kommer da til et høyere nivå ett år tidligere, og komiteen peker på at samlet styrking for perioden blir 611 mrd. 2024-kroner.» Og (samme side): «En langtidsplan over 12 år vil forplikte partene til å sikre at planen følges opp også med finansiering, både i posisjon og opposisjon.»

Dette må leses som at komiteen enstemmig går inn for en plan som (minst) innebærer ei doubling av forsvarsbudsjettet i løpet av tolv år. Gjennomsnittlig omtales dette som ei påplussing med 4 milliarder hvert eneste år (altså fra foregående år), pluss tre løft på 15 milliarder hver i perioden. Se dette i sammenheng med Rødts forslag fra 2024 om å øke budsjettet med 0,6 milliard (pluss annen bruk av jagerfly-penger).

Hva har skjedd i løpet av et halvt år som tilsier ei slik endring? Og hva har skjedd fra uttalelsen i Forsvarskommisjonen om at vi ikke kan binde oss ti år fram i tid til at vi ett år etter binder oss for tolv år?

Det er rett nok slik at ingen vedtak står lenger enn det neste, og at Stortinget står fritt til å vedta årlige budsjett uavhengig av vedtatte langtidsplaner. Men utgangspunktet når en går inn i et forlik, er vel å følge det opp.